

ПОСТІЙНЕ ПОСИЛАННЯ

<https://www.gewerkschaft.berlin/uk/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BA-%D0%B7%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B2-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%8C-1920-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83/gbu6za2t>

PDF СТВОРЕНО

13 жовтня 2026 р., 07:35 CEST

Коли страйк зупинив державний переворот: березень 1920 року

Gewerkschaft Underdog · Версія 1.0 · 7 жовтня 2026 р.

13. März 1920у путчисти захопили урядовий квартал Берліна. Рейхсвер у Берліні відмовився втручатися проти них, уряд втік. Приблизно через сто годин путч зазнав поразки — після найбільшого загального страйку в історії Німеччини, у якому взяли участь близько дванадцяти мільйонів людей. Через два тижні той самий уряд відправив війська до Рурської області, де страйк переріс у повстання.

Пуч Каппа-Люттвіца — найвідоміший випадок, коли державний переворот у Німеччині зазнав краху, тоді як країна зупинилася. Він тривав з 13 по 17 березня 1920 р.. Ця історія не вписується в жодну зручну схему, і це, мабуть, пояснює, чому про неї так рідко розповідають: той самий уряд, який завдяки страйку повернувся до влади, через два тижні відправив війська проти частини страйкарів — частково ті самі підрозділи, які раніше брали участь у перевороті.

Початкова ситуація

Держава без стабільно надійної сили

Республіка 1919 року мала збройні сили, на лояльність яких вона не могла покладатися послідовно. Райхсвер виник на базі імперських підрозділів ; до них додалися фрайкорпи, тобто нерегулярні формування, які використовувалися на Сході та в глибині країни і політична позиція яких була відверто антиреспубліканською.

Gewerkschaft Underdog e.V.

Поштова адреса: Ehrenbergstraße 16a,
Scanbox #12300, 10245 Berlin

Реєстр об'єднань VR 42624 B

Дільничний суд Шарлоттенбург

info@gdog.pro

www.gewerkschaft.berlin

© 2024–2026 Gewerkschaft Underdog,
Берлін, CC BY-ND 4.0

Політика конфіденційності:
gewerkschaft.berlin/uk/
конфіденційність

Умови користування:
gewerkschaft.berlin/uk/умови-використання

Машинний переклад. Чинним, якщо взагалі, є лише німецький текст.

Версальський договір вимагав скорочення армії і, відповідно, розформування низки цих підрозділів. Для тих, кого це стосувалося, це означало втрату платні, посади та сенсу існування.

Причина та відмова

Безпосереднім приводом стало розпорядження про розформування морської бригади Ерхардта. У ніч на 13 березня 1920 р. бригада увійшла до Берліна; о 6:25 вона пройшла через Бранденбурзькі ворота. На чолі запланованого нового уряду стали генеральний директор Східної Пруссії Вольфганг Капп та генерал Вальтер фон Люттвіц.

Уряд зажадав від керівництва Рейхсверу вжити заходів проти путчистів. Під час наради між міністром Рейхсверу Густавом Носке, начальником Штабу сухопутних військ Вальтером Райнхардтом та начальником Управління військ Гансом фон Зеектом за це висловився лише Райнхардт. Зеект на початку путчу повідомив, що захворів; Райнхардт пізніше подав у відставку.

Фраза, яку приписують Зеекту — «Райхсвер не стріляє по Райхсверу» — не підтверджена в такому формулюванні. Генріх Август Вінклер чітко зазначає це. Те, що Зеект висловився приблизно в цьому дусі, вважається беззаперечним фактом. Безперечним є й результат: Рейхсвер у Берліні не втрутився. Уряд покинув Берлін, спочатку до Дрездена, потім до Штутгарта, куди прибув 15 березня.

Страйк

Хто його оголосив

Тут варто уточнити точну послідовність подій, оскільки її зазвичай розповідають неправильно — навіть профспілки.

Заклик до страйку пролунав вранці 13 березня від Ульріха Раушера, керівника прес-служби Рейхсканцелярії, від імені президента Рейху, а також соціал-демократичних міністрів і фракції. Рішення про це ухвалив кабінет міністрів вночі; підписали його соціал-демократичні міністри.

Загальний німецький профспілковий союз під керівництвом Карла Легієна та Об'єднання вільних асоціацій найманих працівників приєдналися до нього в другій половині дня. Німецький союз державних службовців підтримав страйк з 15 березня. Центральний комітет КПН спочатку відмовився, але змінив свою позицію 14 березня, тобто наступного дня; окремі округи страйкували вже раніше.

Отже, заклик пролунав з боку уряду, а не профспілок. Проводили страйк саме вони.

Наслідки

За загальними оцінками, страйк охопив близько дванадцяти мільйонів людей і тим самим став найбільшим у німецькій історії. Не курсували потяги, не працювала пошта, не виходили газети; у Берліні не було води, газу та електрики.

До цього додалася відмова міністерської бюрократії та Рейхсбанку виплачувати гроші новому керівництву. Чиновники Рейхсбанку відмовилися приймати платіжні доручення, підписані Каппом, посилаючись на те, що їм невідомий такий Рейхсканцлер, як Капп. Відмова Відмову у виплаті солдатського жалування приписують найстаршому за стажем заступнику державного секретаря Теодору Левальду.

17 березня Капп втік. Путч тривав близько ста годин; у літературі, залежно від визначення, налічується чотири або п'ять днів.

Кінець також був узгоджений

Обставина, яка зазвичай відсутня у спогадах профспілок: 17 березня міністр юстиції Ойген Шиффер та представники партій у Берліні вели переговори з Люттвіцем. Вони запропонували виконати деякі вимоги та пообіцяли амністію в — без підтримки уряду в Штутгарті, який завжди відхиляв переговори. Після цього Люттвіц пішов у відставку.

Це не применшує значення страйку. Але це пояснює, чому пізніше не було почато кримінальне переслідування: обіцяна амністія стала реальністю завдяки закону від 2 серпня 1920 р..

Страйк також не закінчився разом із переворотом. Він тривав, доки профспілки 20 березня не досягли компромісу; робота була відновлена 22–23 березня .

Що стало вирішальним

Який саме фактор був вирішальним, залишається спірним, і суперечка досі не вирішена.

Трактування страйку як причини

Без паралічу країни ситуація для путчистів могла б стабілізуватися. Уряд, який не може ні платити, ні давати розпорядження, ні забезпечувати транспорт, не може керувати країною.

Тлумачення, що стосується відсутності здатності до взаємодії

Протилежна точка зору наголошує на відмові міністерської бюрократії, відсутності підтримки з боку Рейхсбанку та бізнесу, а також на розколі в Рейхсвері. Згідно з цією інтерпретацією, путч провалився насамперед через те, що не знайшов підтримки серед еліт; страйк прискорив цей процес, але не став його причиною.

Обидва описи є правильними, і вони не виключають один одного. Можна зазначити: з цих двох подій лише одна була організована заздалегідь.

Що сталося після перемоги

Вимоги профспілок

Карл Легієн вимагав політичних наслідків. 18 березня профспілки погодилися на програму з дев'яти пунктів: участь у формуванні уряду, відсторонення осіб із сумнівною репутацією від посад в адміністрації та збройних силах, соціалізація відповідних галузей економіки. 20 березня основні вимоги були прийняті в пом'якшеному вигляді в рамках компромісу з

урядовими партіями. У подальшій урядовій політиці вони практично не відігравали жодної ролі.

Певний час розглядалося питання про формування уряду за підтримки профспілок; Фрідріх Еберт запропонував Легієну посаду канцлера Рейху. Легієн відмовився, так само як і Рудольф Віссель.

Чому з цього нічого не вийшло, пояснюється кількома причинами, важливість яких є спірною: відсутність готовності керівництва СДПН, опір буржуазних партнерів по коаліції, власна відмова Легієна. До цього додається обставина, яка не потребує пояснень: на виборах до Рейхстагу 6 червня 1920 р. Веймарська коаліція втратила свою більшість; після цього було сформовано буржуазний уряд меншості. А Легієн помер 26 грудня 1920 р., через дев'ять місяців після путчу.

Рурський регіон

У Рурській області загальний страйк переріс у збройне повстання. Червона Рурська армія, чисельність якої, за загальноприйнятими оцінками, становила 50.000 осіб, а за деякими даними — значно більше, взяла регіон під свій контроль.

Білефельдська угода від 24 березня 1920 р. — домовленість, не пов'язана з берлінськими переговорами, — мала врегулювати конфлікт: здача зброї, імунітет від кримінальної відповідальності за дії під час відбиття путчу, відмова Рейхсверу від вторгнення за умови дотримання умов угоди, а також соціально-політичні зобов'язання.

Угода не витримала. 2–3 квітня в регіон увійшли Рейхсвер і фрайкорпи, серед яких були морські бригади Ерхардта та фон Левенфельда — тобто підрозділи, які незадовго до того самі здійснили переворот. Придушення повстання забрало життя близько 1.000 осіб серед повстанців і понад 200 — серед солдатів. Були створені військові трибунали та проводилися масові розстріли; Еберт заборонив їх 3 квітня.

Сам переворот також призвів до жертв — близько 76 у Кілі, а 21 березня у Берліні сталася «Кривава неділя в Кепеніку».

Висновки та їхні протиріччя

З юридичної точки зору: чи можна проводити політичні страйки

Березневий страйк не був трудовим конфліктом за заробітну плату. Він був спрямований проти державної влади, а не проти роботодавця. Саме це робить його юридично складним.

Панівна думка

Згідно з судовою практикою, стаття 9, пункт 3 Основного закону захищає страйк лише як засіб досягнення цілей, що регулюються колективними договорами. Політичному страйку бракує такого зв'язку; відповідно, він вважається незаконним. Це підтверджують два аргументи: роботодавець, який зазнає збитків, не може задовольнити вимогу — а в демократії рішення приймають обрані органи, а не окремі групи, здатні паралізувати країну.

Протилежна точка зору та її обмеження

Стаття 20, пункт 4 Основного закону гласить: «Проти кожного, хто намагається ліквідувати цей порядок, всі німці мають право на опір, якщо інші засоби захисту неможливі». При цьому слід враховувати два обмеження: це право належить лише німцям, а «цей порядок» стосується принципів статті 20, а не будь-якого конституційного порядку.

Європейська соціальна хартія у статті 6, пункт 4, надає право на колективні заходи «у разі конфлікту інтересів»; згідно з судовою практикою, вона не вважається безпосередньо застосовною в Німеччині. Більш вагомим, ніж текст Хартії, є повторне твердження Європейського комітету з соціальних прав про те, що німецька заборона всіх страйків, які не спрямовані на укладення колективного договору, не відповідає статті 6, пункту 4.

Натомість на судову практику Європейського суду з прав людини наразі покладатися не можна: у справі «Хумперт та ін. проти Німеччини» Велика палата 14 грудня 2023 р. 16 голосами проти 1 постановила, що німецька заборона страйків державних службовців не порушує статті 11 Конвенції про захист прав людини. Право на політичний страйк Суд ніколи не визнавав.

Що вимагає від обох сторін березень 1920 року

Це, безсумнівно, був політичний страйк, і він, безсумнівно, захищав конституційний лад.

Той, хто вважає політичні страйки принципово неприпустимими, мусить пояснити, що мало статися у 1920 році. Той, хто вважає їх допустимими, мусить визначити межу, за якою уряд можна піддавати тиску шляхом припинення роботи — адже саме ця межа визначає, хто приймає рішення щодо надзвичайних ситуацій.

Стратегічно: перемога без продовження

У березні 1920 року профспілки опинилися в центрі повного успіху, але мало що змогли реалізувати. З цього випливають два протилежні висновки.

Не вистачало концепції

Рух, який здатний відбити державний переворот, але не має уявлення про те, що має статися наступного дня, залишає поле тим, хто таке уявлення має.

Не вистачало засобів

Концепція нічого б не змінила, бо бракувало засобів влади. Профспілки могли паралізувати країну, але не керувати нею; хто б не спробував це зробити, той отримав би громадянську війну, яку Рурська область продемонструвала в зменшеному масштабі. Поразка на виборах у червні 1920 року підтверджує це тлумачення.

Між цими двома фактами лежить питання, яке виходить за межі 1920 року: чи здатність щось запобігти — це те саме, що здатність щось домогтися? Досвід свідчить проти цього. Щоб щось запобігти, потрібно, щоб багато хто одночасно припинив діяти. Проведення на вимогу вимагає, щоб багато хто одночасно робив одне й те саме — а це значно важче.

У суспільному плані: хто захищає демократію

У 1920 році захист республіки здійснювали не армія і не суди. Його здійснювали організовані працівники, міністерська бюрократія та Рейхсбанк — тобто завдяки незвичайному поєднанню страйку та відмови від виконання адміністративних обов'язків.

Це порушує неприємне питання: коли інституції, призначені для цього, виходять з ладу, демократія залишається залежною від інших — зокрема від тих сил, засоби яких у нормальних умовах вважаються порушенням порядку.

З юридичної точки зору: асиметрія переслідування

Розслідування путчу так і не відбулося. Було винесено лише один вирок: Траугот фон Ягов 21 грудня 1921 р. був засуджений до п'яти років ув'язнення у фортеці — мінімального покарання, з урахуванням пом'якшуючих обставин через «безкорисливу любов до батьківщини». У Рейхсвері 48 офіцерів було звільнено зі служби; більшість військових проваджень завершилася закриттям справи або виправданням. Капп помер 12 червня 1922 р. у слідчому ізоляторі до початку судового процесу.

Натомість лише в Рурській області 2.400 ув'язнених у таборах чекали на свої судові процеси; за ними послідували численні, подекуди суворі покарання у вигляді позбавлення волі.

Ця асиметрія у діяльності веймарської юстиції має численні підтвердження і вважається в наукових колах однією з причин втрати довіри до правової держави. Спірним залишається питання, наскільки вона була вагомою — чи була вона симптомом вже втраченої лояльності, чи однією з її причин.

Що залишається

Березень 1920 року засвідчує дві речі, які рідко розглядають разом.

По-перше: страйк може сприяти провалу державного перевороту. Це не аксіома і не гарантія, і страйк не був єдиною причиною — але без нього цей перебіг подій неможливо уявити.

По-друге: такий успіх сам по собі не призводить до змін. Працівники, які в березні захищали республіку, у квітні опинилися в тих самих умовах, що й раніше — з тією лише різницею, що деякі з них загинули.

Джерела

- Ервін Кеннеманн, Герхард Шульце (ред.): «Переворот Каппа, Люттвіца та Людендорфа. Документи», Мюнхен: Olzog, 2002, ISBN 3-7892-9355-5. (695 документів; у виданні підкреслюється роль Еріха Людендорфа.)
- Йоганнес Ергер: «Пуч Каппа-Люттвіца». Дослідження німецької внутрішньої політики 1919/20 рр., Дюссельдорф: Droste, 1967.
- Генріх Август Вінклер: Від революції до стабілізації. Робітники та робітничий рух у Веймарській республіці 1918–1924 рр., Берлін/Бонн: Дітц, 1984.
- Генріх Август Вінклер: «Веймар 1918–1933. Історія першої німецької демократії», Мюнхен: Бек, 1993. (Про неможливість підтвердження цитати Зеєкта, с. 121.)

- Білефельдська угода від 24 березня 1920 р..
- Закон про імунітет від кримінальної відповідальності від 2 серпня 1920 р..
- Щодо правового статусу політичного страйку: стаття 9, пункт 3, та стаття 20, пункт 4, Основного закону; Європейська соціальна хартія, стаття 6, пункт 4, а також висновки Європейського комітету з соціальних прав про невідповідність.
- Європейський суд з прав людини, справа «Хумперт та інші проти Німеччини», № 59433/18 та інші, Велика палата, рішення від 14 грудня 2023 р..

Цитується як

Gewerkschaft Underdog, Коли страйк зупинив державний переворот: березень 1920 року, Gewerkschaft Underdog, Fassung 1.0, 07.10.2026, <https://www.gewerkschaft.berlin/uk/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BA-%D0%B7%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B2-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%8C-1920-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83/gbu6za2t>, abgerufen am 13.10.2026.

Ліцензія

CC BY-ND 4.0 — Namensnennung, keine Bearbeitung
